

PROBLEME TEORETICO-IDEOLOGICE ALE ANALIZEI SISTEMULUI POLITIC AL CAPITALISMULUI CONTEMPORAN

Ovidiu Trăsnea

Analiza proceselor definitorii ale sistemelor politice din țările capitalismului contemporan este o sarcină complexă și, în același timp, imperios necesară. Epoca noastră a cunoscut — la nivel planetar — o sporire considerabilă a funcțiilor și dimensiunii politicului, indiferent de natura sistemelor sociale, deși, de bună seamă, cu sensuri și modalități diferite în funcție de această natură. O analiză cu adevărat dialectică trebuie să decaleze factorii cauzali, în cadrul determinismului structural și, totodată, să evidențieze, pe baza unității dialectice dintre conexiune și mișcare, liniile esențiale de evoluție și raportarea acestora față de criteriile progresului politic. Sarcinile sînt, așadar, nu numai complexe ci și dificile. De aceea, se impune o evaluare a stadiului problemei în politologia contemporană, și, cu specială referire, în analiza marxistă a sistemelor politice.

1. Modalități de abordare în știința politică contemporană

În politologia postbelică am putut asista la două fenomene deosebit de caracteristice: *întîi*, un conflict ascuțit între, să zicem, tradiție și modernitate. Avem în vedere procesul de afirmare — cu oarecare întîrziere în politologia europeană, ceea ce a favorizat hegemonia științei politice nord-americane — a unor noi moduri de abordare și strategii teoretico-euristice; afirmare care s-a făcut împotriva unei tradiții — la care nord-americanii renunțaseră în principiu din primele decenii ale secolului — alimentată cu deosebire de școala juridico-constituțională a teoriei generale a statului (Allhemeine Staatsliehre). E vorba, în primul rînd, de demersul istorico-genetic (stimulat și prin datele și metodele antropologiei politice), modul de abordare structuralist și, strîns înrudit cu el, cel structural-funcționalist, care a fost necesarmente completat de demersul dinamist (preocuparea pentru explicarea schimbării și/sau dezvoltării politice), analiza sistemică, demersul acționalist (avîndu-și surse în sociologia acțiunii) și cel organizațional (care a alimentat explicitatea bazelor management-ului), ca și diferitele piste stimulate de dominația de cîteva decenii a behaviorismului (psihologia politică, individuală și socială, și studiul comportamentului politic — cu deosebire a celui electoral, precum și tot mai largă utilizare a metodelor matematice atît în analiza

cantitativă cât și în cea calitativă a fenomenelor și proceselor politice); al doilea, o semnificativă evoluție în privința spectrului fenomenelor politice analizate cât și a profunzimii și eficienței teoretico-operaționale a analizei. Desigur, afirmarea diferitelor demersuri sau moduri de abordare nu s-a făcut doar împotriva vechii tradiții ci și într-o manieră nu numai competitivă (ceea ce, pînă la un punct, e util și stimulat) ci și exclusivist-concurențială (ceea ce e păgubitor, pentru că a. duce la unilateralism și b. accentuează limitele unei abordări care nu vrea să se conjuge cu alta). De aceea nici rezultatele nu sînt pe măsura achizițiilor dobîndite în domeniul strategiilor euristice și în acela, totalmente revoluționat, al tehnicilor de investigație. Totuși, și sub influența marxismului care stabilea sarcini noi cercetării politologice, sarcini ce cu greu mai puteau fi ignorate, s-a înregistrat, am putea spune, o linie progresivă în evoluția explicației politologice. Pentru a da o imagine cât mai plastică asupra sensului și succeselor (deși nu totale) ale acestei evoluții aș porni de la o metaforă a lui Alfred Sauvy, prilejuită de evidențierea rezultatelor în analiza politologică prin cercetarea grupurilor de presiune: „Constituția ne învață bine cine ține volanul mașinii noastre, însă ceea ce importă este de a ști sub ce presiuni acționează cel care ține volanul? Dacă persoane acționează brațele conducătorului, puterea nu se găsește în mîinile în care a fost încredințată”¹.

Lărgind această metaforă inspirată, vom creiona drumul parcurs într-o perioadă de evoluție intensivă, de adevărată „explozie politologică” de după al doilea război mondial. Astfel, instituționalismul juridic sau constituționalismul ne oferea, precumpănitor dacă nu exclusiv, schema prevăzută, normativă (fiind ceea ce Woodrow Wilson numea, la vremea sa, *law in books*) a mașinii statale; instituționalismul orientat de structural-funcționalism a realizat două „plusuri” ne-a dat schema pozitivă, reală (și nu doar cea normativă) a mașinii și și-a extins domeniul și dincolo de mașina statală spre studiul grupărilor politice, mai ales al partidelor politice; analiza sistemică a mers mai departe, orientîndu-se asupra funcționării mașinii, întregirea ei cu analiza operațională a fost în stare să ne dea indicații asupra performanței sistemului politic; analiza comportamentistă a grupurilor active în sistemul politic ne-a dezvăluit care este mîna ce ține volanul mașinii. Cercetarea politologică de orientare ne-marxistă s-a oprit de predilecție la acest stadiu, care, firește, nu este cel final; numai cînd, sub înrîurirea și cu instrumentele teoretico-metodologice ale marxismului, analiza a fost împinsă mai departe de către tendințe sociologice sau politologice radicale, contestatare, ea a putut surprinde și cine *dirijează* mîna care ține volanul mașinii, adică cine este autorul real al deciziei politice: cel care o inspiră și nu cel care o votează sau adoptă.

Accest din urmă pas este extrem de dificil: orice simplificare sau vulgarizare te îndepărtează de adevăr și, prin aceasta, de șansa unei teorii explicative autentice care să se poată constitui și în „călăuză în acțiune” (F. Engels). După cum ignorarea lui te situează cel puțin tot atît de departe de adevăr. Studiul analizelor sistemelor politice din țările capitaliste este pe deplin grăitor în acest sens. Politologia occidentală se resimte puternic

¹ Alfred Sauvy, „Lobbys” et groupes de pression, în *Le Pouvoir*, t. II, Paris, P.U.F., 1957, p. 173.

de pe urma tendințelor apologetice prezente în diferite doctrine politice mai mult sau mai puțin oficiale. „Rupturile” în evoluțiile ideologice — cum este cea mai recentă, de la doctrina „statului bunăstării” fundamentată de neoliberalismul keynesian și social-reformism la neoconservatism care a asimilat, într-o versiune *pro domo*, liberalismul laissez-faire-ului au marcat profund modurile de abordare și, mai ales, interpretare a sistemului politic în ansamblu și a statului capitalist în special.

El indică totodată potențele uriașe ale unei analize marxiste integrale, vocația integratoare a acestuia. Din păcate ea a fost adesea ignorată sau compromisă chiar de marxști: prin dogmatism, prin respingere sectară a realizărilor dobândite prin alte școli de gândire și metodologie, prin izolare parohialistă de cursul politologiei mondiale sau prin desconsiderarea elementelor și dimensiunilor noi ale fenomenului politic contemporan. Dar asemenea atitudini, într-o vreme dominante, au cedat cu timpul pasul în favoarea unei integrări active a cercetărilor marxiste în fluxul politologie mondiale pe baza unei atitudini creatoare în teorie și metodologie. Totuși, efectele cantonării sînt încă prezente prin aceea că doar puține din contribuțiile marxștilor și-au dobîndit drept de cetate în edificiul contemporan al științei politice.

2. Tendințe în gîndirea politică marxistă

Trebuie să relevăm că mai ales în ultimele două decenii s-au înmulțit tentativele de elaborare teoretică din partea marxștilor sau celor care se revendică de la Marx. Într-un plan mai general se poate aprecia că marxștii înșiși au început să înțeleagă mai bine că, așa cum plastic se exprimă G.A. Bagaturia, „dezvoltarea este modul de existență pentru marxism”². O serie de partide revoluționare ale clasei muncitoare din țări capitaliste dezvoltate au vădit o preocupare sporită pentru abordarea, în noile condiții, a instrumentelor teoretice (cu deosebire în problemele statului capitalist și ale strategiei revoluționare) necesare unei orientări clare și eficiente în înțelegerea procesului revoluționar contemporan. Este, de altfel, o problemă vitală pentru toți exponenții fideli ai clasei muncitoare. „Problema fundamentală în condițiile epocii contemporane — releva secretarul general al Partidului Comunist Român —, caracterizată prin dezvoltarea vertiginoasă a forțelor de producție, prin cea mai amplă revoluție tehnico-științifică, printr-un uriaș avînt al cunoașterii umane, este îmbogățirea continuă a socialismului științific, sporirea contribuției fiecărui partid la dezvoltarea teoriei noastre revoluționare în concordanță cu imperativele dezvoltării societății umane, ale practicii sociale”³.

A înțelege corect starea și tendințele evoluției sistemului politic dintr-o țară capitalistă sau alta, și cu deosebire problemele statului — ale puterii guvernării — este o condiție *sine qua non* a elaborării strategiei revoluționare: natura statului și mai ales stadiul său calitativ este piesa

² G.A. Bagaturia, *Trăsăturile specifice ale dezvoltării marxismului ca sistem teoretic*, „Voprosi Filosofii”, nr. 1, 1983, p. 59.

³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Ședința activității centrale de partid și de stat*, 3 august, 1978, București, Edit. politică, 1978, p. 40—41.

hotărîtoare în acest edificiu teoretico-acţional, întrucît prin aceasta se dezvăluie posibilităţile şi limitele utilizării sale în procesul de înnoire revoluţionară a societăţii. Acest lucru l-au sesizat o serie de gînditori marxişti, care s-au apropiat de el din unghiuri relativ diferite; astfel că s-ar putea întreprinde şi o tipologie a structurilor explicative elaborate în teoria marxistă a statului capitalist contemporan.

Punctul de plecare l-a constituit sentimentul sau convingerea, după caz, că exagerările dogmatice şi simplificatoare ale teoriei capitalismului de stat nu duc şi nici nu pot duce la interpretări exacte, nici măcar plauzibile. Cu atît mai mult cu cît unii pronosticau caracterul imediat şi aproape automat al victoriei revoluţiei socialiste pornind de la faptul că Lenin, formulînd teza despre tendinţa transformării capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat, îl considera pe acesta din urmă drept treapta care duce *direct* şi *nemijlocit* la socialism.* Concepţiile simplificatoare despre conexiunile deterministe dintre economie, politică şi ideologie au dus la o viziune inadecvată despre stat. Or, dacă statul (şi, mai precis, maşina de stat) n-ar avea o relativă independenţă atunci el n-ar putea fi o miză a luptei politice *dintre* clase, iar alegerile n-ar avea nici un rost; dar din moment ce prin alegeri, cîrma statului poate fi deţinută şi de către socialişt-comunişti, atunci se pare că nici statul nu mai este ceea ce se spune într-o generalizare vulgarizatoare cum este versiunea dogmatică a teoriei capitalismului monopolist de stat şi nici alegerile nu sînt chiar ceea ce spuneau Marx şi Lenin (cînd le caracterizau ca pe un *ritual* periodic pentru a desemna care grup dintre exploatatori va conduce nemijlocit maşina statală); dealtfel, cînd Marx dădea această definiţie sistemului electoral burghez, nu existau încă partide muncitoreşti competitive în jocul politic. F. Engels sesizase însă în cunoscuta dar adesea prea ignorată sa *Introducere* din 1895 la lucrarea lui Marx „Luptele de clasă în Franţa. 1848—1850” ce semnificaţie uriaşă dobîndea votul universal pentru clasa muncitoare, instituind „un mod de luptă cu totul nou al proletariatului” şi dovedind că „instituţiile de stat cu ajutorul cărora burghezia îşi organizează dominaţia mai oferă şi alte posibilităţi pentru lupta clasei muncitoare împotriva acestor instituţii înseşi”⁴.

Pe de altă parte, e vorba nu numai de trăsăturile *noi* ale statului şi ale întregului sistem politic al societăţii capitaliste în funcţie de stadiul calitativ atins, ci şi de modul în care noua fază a crizei de sistem se oglindeşte în şi se manifestă prin sistemul politic. „Pe scurt — scriu John Holloway şi Sol Picciotto — criza actuală a dezvăluit nevoia urgentă de adecvată înţelegere a statului şi a raportului său cu procesul acumulării capitaliste şi cu criza”⁵. Şi autorii menţionaţi mai adaugă că într-o perioadă care a fost martora „extraordinarului succes” al statului în Marea Britanie (şi, adăugăm noi, şi în alte ţări: S.U.A., R.F.G., ţările scandinave etc.) în a convinge muncitorii să-şi sacrifice propriile interese pentru „societate ca întreg”, este esenţial să se analizeze de ce; dacă statul este

* Este foarte semnificativă simetria *à rebours* cu poziţia liberalilor obstinaţi care văd în orice naţionalizare ori chiar intervenţie statală nici mai mult nici mai puţin decît... socialism!

⁴ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 22, Bucureşti, Edit. politică, 1965, p. 515.

⁵ J. Holloway and Sol Picciotto, *Introduction: Toward a Materialist Theory of the State*, în J.D.L.S.P. (eds) *State and Capital. A Marxist Debate*, Austin, University of Texas Press, 1979, p. 1.

un stat de clasă, el este, cu toate acestea, văzut de mulți ca o instanță neutră ce acționează pentru binele societății; după cum, în aceeași perioadă, a devenit un loc comun pentru liderii industriei capitaliste să tace și să fulgere nu numai împotriva unor decizii particulare ci împotriva statului în general. Întreaga problemă a naturii capitaliste a activității statului este pusă din nou, și mai cu osebire chestiunea „funcționalității” necesare a acțiunilor statale pentru capital. Și sîntem de acord cu ei cînd afirmă că răspunsul la asemenea probleme nu poate fi dat decît prin dezvoltarea unei teorii materialiste despre stat.

Subliniem dezvoltarea cel puțin din două motive. Se știe că Marx și-a făurit concepția despre esența puterii politice și a statului în polemica cu o tradiție de mai bine de două milenii care le vedea unilateral și mistificator doar ca instrumente de înfăptuire a „binelui general” sau a „interesului public”. Împotriva acestei tradiții a accentuat el funcția de clasă a statului, caracterul de dominație al puterii politice — elemente oculte, uneori premeditat, în teoria politică premarxistă. În numeroase scrisori din ultimul deceniu al secolului trecut F. Engels s-a străduit să explice împrejurările care au dus la sublinierea doar a unei laturi a problemelor (chiar și în domeniul suprastructurilor ideologice) ceea ce a putut facilita denaturarea unilateralizantă a marxismului în spiritul unei „concepții vulgare, nedialectice despre cauză și efect”, a unui determinism economic rigid, metafizic. S-a ignorat multă vreme ceea ce Marx preciza în *Capitalul*, vorbind despre cele două momente pe care le cuprinde orice cîrmuire: „atît îndeplinirea trebuirilor obștești, care decurg din natura oricărei societăți cît și funcțiile specifice rezultate din antagonismul dintre cîrmuire și masa poporului”⁶. Așa s-a ajuns, de pildă, ca pornindu-se de la alterarea concepției lui Marx, unii să încerce să „restabilească adevărul” în problemă, subliniind, cum făcea M. Duverger, că imaginea lui Janus este reprezentarea autentică a statului, care „este pretutindeni și întotdeauna în același timp instrumentul dominației unor clase asupra altora... și un mijloc de a asigura o anumită ordine socială, o anumită integrare a tuturor în colectivitate, pentru binele comun”⁷. A constata și alătura doar două laturi sau funcții ale unui fenomen este o descripție dar nu poate reprezenta o explicație fără a stabili relația necesară dintre ele. Cînd Fr. Engels releva că „la baza dominației politice a stat pretutindeni exercitarea unei funcții sociale; iar dominația politică a putut fi durabilă numai atunci cînd își îndeplinea această funcție”⁸, el dezvăluia de fapt tocmai această relație necesară care ne dă și singurul criteriu obiectiv, principiul legitimității puterii politice*. E vorba, deci, de definirea puterii politice și a statului împotriva unei tradiții, polemizîndu-se cu ea, dar nu desconsiderînd-o, pentru că își avea și ea „sîmburele rațional”.

Odată restabilite lucrurile în adevărata lor lumină, să consemnăm în ce constau dezvoltările actuale.

⁶ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 25, București, Edit. politică, 1969, p. 390.

⁷ Maurice Duverger, *Introduction à la politique*, Paris, Gallimard, 1964, p. 22.

⁸ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 20, București, Edit. politică, 1964, p. 174.

* Marx sublinia chiar că, în general, „paradoxul” formațiunilor bazate pe clase antagoniste constă tocmai în faptul că, pînă la un punct, clasa-hegemon este nevoită, pentru a-și menține pozițiile-cheie în societate, să „digere” și să reprezinte interesele opozanților săi.

Problema-cheie care a preocupat teoreticienii marxiști ai politicii a fost aceea a stabilirii manifestărilor și mecanismelor determinismului istoric în actuala etapă a dezvoltării societății capitaliste și, prin intermediul acestui cadru explicativ, să se înțeleagă mai bine structura concretă a relațiilor dintre economic și politic, dintre capital și stat, între structura socială și sistemul politic. Cei care și-au pus amprenta în modul cel mai puternic asupra tentativelor de elaborare conceptuală au fost Antonio Gramsci, prin tema „blocului istoric”, și Louis Althusser, prin teza „supradeterminării”. Cunoscuți politologi din Italia, Franța și Marea Britanie se înscriu în orbita acestei influențe. E vorba, în primul rând, firește de contribuțiile lui Nicos Poulantzas care a adus interesante elemente, ce l-au consacrat, în domeniul raporturilor dintre clasele sociale și puterea politică, dintre stat și politică, ca și în acela al strategiei politice în condițiile capitalismului din Europa. Ideea lui despre stat ca o condensare, ca un raport de forțe s-a dovedit utilă pentru înțelegerea unor mecanisme ale statului capitalist contemporan, după cum teza „autonomiei relative” în noile condiții a proiectat de asemenea lumină asupra mecanismelor determinismului istoric în sfera politicii și statului. Există, desigur, o evoluție interesantă (nu e locul s-o analizăm aici) a concepțiilor lui Poulantzas, care singur recunoaște că în lucrarea care l-a lansat, *Pouvoir politique et classes sociales*, el păcătuiește încă printr-o mai veche meteahnă a literaturii marxiste, aceea de a „separa” într-o măsură prea mare instanțele economice și cele sociale de cele politico-statale; el și-a corectat ideea în revelatoarele lui lucrări ulterioare. Trebuie notat, de asemenea, britanicul Ralph Miliband care, la rîndu-i, s-a concentrat să dea seamă asupra naturii sociale a statului capitalist contemporan ca și asupra caracteristicilor științei politice la Karl Marx. Trebuie amintit și efortul, venit mai mult dinspre economie și sociologie, al lui Eric Olin Wright, de a oferi o imagine înnoită și aplicată la investigația empirică a conceptului althusserian de cauzalitate structurală așa cum se materializează el în diferite „modele de determinare”^{*}.

În Republica Federală Germania și Berlinul Occidental s-a desfășurat începînd cu anul 1973, o interesantă și vie dezbatere^{**} care s-a soldat cu lansarea, de către economiști, sociologi și politologi marxiști, a teoriei „derivării statului” (*Staats ableitung*). Spre deosebire de cei mai înainte menționați, care ar vedea, după expresia lor, în *Capitalul* lui Marx o operă funciar dacă nu exclusiv economică, marxiștii vest-germani cer reîntoarcerea la *Capital* ca operă complexă care dă cheia dezlegării

^{*} Principalele lucrări ale lui Ralph Miliband sînt: *The State in Capitalist Society*, *The Analysis of the Western System of Power* (London, 1969) și *Marxism and Politics* (Oxford, 1977); iar Eric Olin Wright și-a publicat studiile în volumul *Class, Crisis and State* (London, 1978).

^{**} Volumul mai sus citat, editat de marxiștii britanici J. Holloway și S. Picciotto, cuprinde o serie din studiile publicate în cadrul acestei debateri: Wolfgang Müller și Christel Neusühs, *Muncă și capital*; Elmar Altvater, *Unele probleme ale intervenționalismului de stat*; Helmut Reichel, *Unele comentarii asupra eseului lui Flatow și Huisken „Asupra problemei derivării statului burghez”*; Joachim Hrisch, *Aparatul de stat și reproducerea socială: Elementele unei teorii a statului burghez*; Bernhard Blanke, Ulrich Jürgens, Hans Kastendiek, *Asupra discurselor marxiste actuale despre analiza formei și funcției statului burghez*; Heide Gerstenberger, *Conflict de clasă, concurență și funcții statale*; Claudia von Braunmühl, *Asupra analizei statului național burghez în cadrul contextului pieței mondiale*.

enigmei statului capitalist contemporan. Pentru Poulantzas, de pildă, așa cum *Capitalul* analiza economia ca „un obiect autonom și specific al științei”, tot astfel sarcina teoreticienilor marxiști ai politicii este de a aborda politicul ca „obiect autonom și specific al științei” pentru a elabora concepte noi specifice „nivelului politic” (concepte ca hegemonie, bloc al puterii, clasă guvernantă etc.). Autorii vest-germani văd în aceasta o alunecare spre autonomia politicului; ceea ce ei pretind este că sarcina teoreticienilor este de a dezvolta conceptele *Capitalului* în critica nu numai a formelor economice ci și a formelor politice ale relațiilor sociale. Dezbaterea „derivării statului”, departe de a fi o discuție abstractă, a încercat să se constituie în răspuns la probleme politice practice. Ea a fost generată, după cum ne împărtășesc autorii ei britanici, de trei mari evenimente: recesiunea din 1966—1967, care venea după cea mai lungă și spectaculoasă perioadă de boom din istoria contemporană a capitalismului și care a constituit prima mare spărtură în „miracolul economic vest-german” aducându-i la putere, ca parteneri minori în „marea coaliție”, pe social-democrați, precum și alunecarea ideologică de la liberalismul postbelic la un accent pe intervenționismul de stat și planificare care a și dus la „revenirea” din anii 1967—1968. În al doilea rând, alegerile din 1969 au determinat noua coaliție social-democratico-liberală și au deschis calea spre reforma socială. În al treilea rând, perioada respectivă a înregistrat apariția și declinul unei puternice mișcări studențești care, deși sub raport teoretic mai dezvoltată decât cea franceză și cea britanică, n-a reușit să stabilească o legătură reală cu mișcarea de clasă a muncitorilor. Toate aceste probleme au pus, în moduri variate, aceeași problemă — chestiunea limitelor (și posibilităților) acțiunii statale; cealaltă față a medaliei era, inevitabil, aceea a limitelor reformismului. Esența noii teorii care voia să dea un răspuns acestei situații noi consta în bazarea analizei raportului dintre stat și societate pe derivarea formei statale din contradicțiile societății capitaliste. Ea se bazează pe o interpretare aplicată a categoriilor filosofice de conținut și formă; de aceea s-a și numit modul de abordare al „analizei formei” pentru că ea, cum apreciau J. Holloway și S. Picciotto, a stabilit „cerința esențială pentru o înțelegere a statului bazată pe dialectica formei și conținutului luptei de clasă”⁹.

Încercând o tipologie a abordării marxiste a statului capitalist contemporan, autorii britanici stabilesc o opoziție între „politiști” și „economisti”, fără ca aceasta, spun ei, să ducă inevitabil la o polaritate. Pornind de la dezbaterile marxiste asupra statului din Marea Britanie, respectivii autori vorbesc de neglijarea „logicii Capitalului” ca formă fundamentală a luptei de clasă în societatea capitalistă. „Această indiferență față de problema formei ne pare a fi esența reformismului, și aceasta a și fost punctul focal al criticii noastre a lui Poulantzas, Miliband, Gramsci și Neo-Ricardienilor”. Conchizînd, vom spune că este deosebit de important, chiar necesar să se aibă în vedere forma socială în înțelegerea adecvată a statului, dar nu este și suficient. Tocmai de aceea respectivele demersuri sînt necesarmente complementare. Dealtfel, ar fi fals pusă problema în termenii opoziției acestor variante explicative. Este cert că rolul și ponderea politicului au crescut; și de aici și independența sa

⁹ J. Holloway, S. Picciotto, *op. cit.*, p. 30.

relativă sporită. Dar aceasta numai pentru că între el și economic s-au stabilit relații noi, mai strînse; realitatea e că statul și în genere politicul s-a înserat mult mai puternic în societatea civilă, ceea ce l-a făcut pe Henri Lefebvre să vorbească, fără exagerare, de „un mod de producție statal”^{*}.

Iată de ce problema statului trebuie să ocupe un loc preferențial în analiza sistemului politic contemporan. E interesant să surprindem evoluția zigzagată a abordării statului în perioada la care ne referim. În politologia nemarxistă s-au manifestat tendințe contradictorii: între evitarea statului și glorificarea puterii sale, ca expresie a moștenirii liberale și a celei radicale. În politologia nord-americană de după al II-lea război mondial s-au remarcat două direcții: pe de o parte, un empirism apolitic (mai mult în pretenții decît în realitate) care socotea că lumea reală este neimportantă; pe de alta, un înspăimîntător realism politic apologetic care este mult prea preocupat de lumea reală a puterii și exploataării, a hegemoniei și dominației. Acestea sînt de fapt două părți ale aceluiași proces, întrucît fiecare refuză să ia statul în serios ca o entitate cu drepturi proprii. Jumătate din politologi sublimează statul în o altă formă de activitate și cealaltă jumătate îl reifică dincolo de hotarele recunoașterii, dar nici una nu îl ia drept ceea ce este. Alan Wolfe remarcă și în tradiția marxistă o poziție similară¹⁰. Popularitatea unui strict determinism economic duce la una din cele două consecințe: fie că statul este îndepărtat ca parte a unei suprastructuri irelevante (echivalentul marxist al behaviorismului — doar prin consecințe, precizăm noi), fie, într-o manieră mai sofisticată, puteri fantastice de percepție și abilități supraumane atît atribuite clasei guvernante și organelor ei politice după cum ele preîntîmpină dezacordul și își prezervă puterea (o formă de machiavelism răsturnat). Din nou, efectul acestei dualități este de a face statul neexaminabil ca o instituție care posedă unele puteri și nu posedă altele. Concluzia ar trebui să fie evidentă: există o nevoie de a dezvolta o teorie a statului care nici să nu sublimeze politicul întru nimienicie nici să nu-l plaseze pe un piedestal dincolo de accesibilitatea analitică.

Se pare că aceasta se va impune ca tendință dominantă. După decenii de ignorare a analizei statului, Asociația internațională de știință politică și-a propus ca temă fundamentală a celui de al XIII-lea congres mondial (iulie 1985) de la Paris: *Statul în schimbare în interacțiunea sa cu societatea națională și internațională*^{**}.

^{*} Nu putem să nu surprindem o contradicție în modul de gîndire a lui N. Poulantzas: el susține că din moment ce politicul și statul nu sînt o instanță separată și autonomă, nu s-ar putea constitui o „teorie generală a statului”, în timp ce capitalismul realizînd o separare între economic și stat, între societate și stat creează și condițiile ontologice pentru o teorie a statului și stat nu mai există! În fond, tocmai acesta este piedestalul pe care se construiește întreaga strategie politică a eurocomunismului, dar și a „noii drepte”!

¹⁰ cf. Alan Wolfe, *The Limits of Legitimacy, Political Contradictions of Contemporary Capitalism*, New York, The Free Press, 1977, p. XII—XIII.

^{**} Programul detaliat al celor patru principale subteme va apare în nr. 4 al revistei „Viitorul Social” din acest an.